

Atıf/ Citation:

Çalışır, Hakan. "Filistin-İsrail Çatışmasının Almanya-İsrail İlişkileri Çerçevesinde Değerlendirilmesi." *İsrailiyat: İsrail ve Yahudi Çalışmaları Dergisi*, no. 1 (Kış 2017): 105-127.

FİLİSTİN-İSRAİL ÇATIŞMASININ ALMANYA- İSRAİL İLİŞKİLERİ ÇERÇEVESİNDE DEĞERLENDİRİLMESİ ¹

Hakan ÇALIŞIR

YL Öğrencisi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, İktisadi İdari Bilimler Fakültesi, Selçuk Üniversitesi

MA Student, Department of International Relation, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Selcuk University

hakancalisir2050@gmail.com, hakancalisir@yahoo.com

Makale Türü: Hakemli Araştırma Makalesi

Gönderim Tarihi: 02.12.2017, Kabul Tarihi: 31.12.2017

Öz: 21. yüzyılda devam etmekte olan en uzun süreli, görünür ve şiddet içeren çatışmalardan birisi olan Filistin-İsrail çatışmasını, paradoksal bir uluslararası ilişki biçimi olan Almanya ve İsrail ilişkisinden ayrı düşünmek mümkün değildir. Bugün Almanya Avrupa'da birinci, dünyada ise ABD'den sonra ikinci İsrail'in en yakın müttefiki durumundadır. Diğer taraftan Filistin ve Almanya ilişkilerinde İsrail çıkmazından kaynaklı iniş ve çıkışlar yaşanmakta, Almanya kendi kamuoyundan zaman zaman olumsuz sesler çıkmasına rağmen koşulsuz İsrail desteğini bir mecburiyet olarak ilan etmekte ve bu dostluğu kendilerine vermiş bir tarihsel yükümlülük olarak görmektedir. Almanya, sınırları belirgin kara toprağında yaşanmasına rağmen etki ettiği alan açısından çok geniş olan Filistin-İsrail çatışmasında bir taraf mıdır? Taraf olmak istemekte midir yoksa böyle olmaya mecbur mu bırakılmaktadır? Taraf olmak kendi ülke çıkarlarına uygun mudur? Sorularına bu çalışmada cevap aranmaktadır. Günümüzde çatışmalar çok boyutlu yaşanmakta, iyi yönetilebilen, şiddet içermeyen çatışmalar savaş safhasına geçilmeden diplomasi ile sürdürülebilir düzeyde kalabilmektedir. Çalışmada Filistin-İsrail çatışmasının ne ölçüde buna imkan tanıdığı Almanya ilişkileri bağlamında tartışılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Çatışma, Filistin-İsrail Çatışması, Almanya-İsrail ilişkileri, Barış

THE EVALUATION OF THE PALESTINE- ISRAEL CONFLICT WITHIN THE FRAMEWORK OF GERMANY- ISRAEL RELATIONS

Abstract: It is not possible to think of the Palestinian-Israeli conflict, one of the longest-running, visible and violent conflicts that continue in the 21st century, apart from the paradoxical form of international relations Germany and Israel. Today

¹ Bu makale *Birinci Uluslararası İsrail ve Yahudilik Çalışmaları Konferansı 2017*'de (Konya, 16-17 Aralık 2017) sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

Germany is the first in Europe and the second in the world after USA closest ally of Israel. On the other side, Palestinian and German relations are being in two minds due to the Israeli stalemate, Germany declares unconditional Israeli support as an obligation, despite the occasional negative voices of its public opinion, and regards this friendship as a historical obligation to them. Is Germany a party in the Palestinian-Israeli conflict, which is very broad in terms of its area of influence, despite it happens on the marked borders of certain territory. Does it wants to be a party/ side or is it forced to do so? Is being a party appropriate for your own country interests? The answer for these questions is searched for in this article. Today, conflicts are multidimensional and well-governed, non-violent conflicts can remain sustainable with diplomacy before the war. In this study, the extent to which the Palestinian-Israeli conflict allows this is discussed in the context of German relations.

Keywords: Conflict, Palestinian-Israeli Conflict, Germany-Israeli Relations, Peace

Giriş

Çatışma türlerinden 'sınırlı savaş'ın yaşandığı Filistin'de şiddetli çatışma için gereken neredeyse tüm sebeplerin ortada olması, iletişim koridorlarının kısıtlı oluşu, dış müdahalelere fazlasıyla maruz kalınması, diplomasinin işlevselsizliği gibi nedenlerden ötürü yakın dönemde kalıcı çatışmasızlık realiteden uzak görünmektedir. Filistin İsrail çatışmasında Almanya- İsrail ilişkileri apayrı bir özellik taşımaktadır. Pragmatik opsiyon olarak hiç bir şey yapmama, kayıtsız kalma Alman dış politikasında pasif pozisyon olarak görüldüğünden Filistin-İsrail çatışmasında bu durum tercih edilmemektedir. İsrail ile kurulan özel ilişki biçimi, Almanya'nın Filistin'e ve Filistin sorunlarına kayıtsız kaldığı anlamına gelmemektedir. Burada kastedilen bir çatışmada pozisyon alınması gerektiğinde Almanya'nın bugünün şartlarında İsrail devletinin yanında olmayı tercih ettiğidir. Almanya'nın tarihi sorumluluk bilinci ile İsrail tarafında net tavır koymuş gözükmesi Alman halkı nezdinde karşılık görmemektedir. Alman kamuoyu Filistin İsrail çatışmasında taraf olmaktansa güçlü devlet profiliyle arabuluculuk rolünü en iyi şekilde ifa edebilecek kapasiteyi kendilerinde görmektedirler. Öncelikle Ortadoğu'daki çatışmanın kısa tarihçesini hatırladıktan sonra Almanya devletinin bu çatışmadaki rolü üzerine analizlerimizi sürdüreceğiz.

Dış politika belirleme aşamasında Almanya'nın da lokomotif ülke konumunda olduğu Avrupa Birliği'nin Filistin-İsrail çatışmasında ortak bir tutum belirleyememesinin birçok sebebi bulunmaktadır. ABD, İsrail'e koşulsuz destek veren ülke konumundayken, AB ekonomik yardımlar ve uluslararası çerçevede çatışma nasıl çözülür, iki devletli bir yapı nasıl kurulur kısmında çaba sarf etmektedir. AB, İsrail'in yerleşim yerlerini genişletme faaliyetlerini yayınladığı raporlarda eleştirirken Filistin'in bir devlet olarak kabul edilmesini savunmaktadır. Hamas'ın 2006 yılında seçimleri kazanması AB bakış açısını

olumsuz etkilese de AB'nin Filistin'in bağımsız bir devlet olması yönündeki eğilimi devam etmektedir.

1. Tarihsel Arka Plan ve Kronik Çatışmanın Fay Hatları

19.yüzyılın sonunda Basel'de Yahudilerin Osmanlı'ya bağlı Filistin'de bir devlet kurma kararı almaları sonucunda özellikle Avrupa'nın birçok yerinden Filistin'e yoğun şekilde göçler başladı. Birinci Dünya Savaşı'ndan galip çıkan İngiltere Filistin'i işgal etti ve dışişleri bakanı Arthur Balfour'un Balfour Deklarasyonu adıyla tarihe geçen mektubu ile Yahudilere Filistin'de bir Yahudi devleti kurma sözü verildi. Avrupa'dan Yahudilerin Filistin'e göç etmesinden sonra Yahudiler tarafından Filistinli Araplar ayrı bir halk ve yabancı bir millet olarak görülmeye başlandı, birliklerinin bozulmasından dolayı kendilerini Filistin'de azınlık olarak hissetmeye başladılar. Yahudiler ve Araplar arasındaki ayrım Filistin topraklarına girilmesiyle başladı.²Filistin'e Yahudi göçlerinden rahatsızlık duyan Araplarla Yahudiler arasında çatışmalar yoğunlaşarak artış gösterdi. İkinci Dünya Savaşı'nda Yahudilerin Avrupa'da soykırıma uğraması Yahudi göçünü hızlandırarak Filistin'deki Yahudi nüfusunun iyice artmasını sağladı. Bu dönemde kendi iç problemleri dolayısıyla mandası Filistin'e ilgisi iyice azalan İngiltere de sorumluluğu o bölgede Birleşmiş Milletlere devretti. Şiddet olaylarının çok yüksek olduğu bu dönemlerde BM, Filistin ve İsrail arasında toprakları bölüştürdü, Filistin tarafının kabul etmediği bölüşüm planı hiç uygulanamadı. Bu gelişmelerin sonucunda 14 Mayıs 1948 tarihinde Yahudiler tarafından İsrail devletinin kuruluşu ilan edildi.

Tarihte kadim bir geçmişi olan Yahudi medeniyeti böylelikle devlet olabileme imkanına kavuştu. İsrail devletinin kuruluş ilanını Arap devletleri büyük bir tepkiyle karşıladı, bir kısım Arap devletleri İsrail'e savaş ilan etti. Mısır Gazze şeridini, Ürdün ise Batı Şeria ve Kudüs bölgesini kontrolü altına aldı. Takip eden yıllardan 1967'de Altı gün savaşları olarak da tarihe geçen Arap-İsrail savaşı yaşandı. Arap-İsrail savaşı sonunda İsrail sahip olduğu toprak parçasını daha da katlayarak artırdı. İsrail, bu savaşta Gazze ve bütün Sina yarımadasına sahip olmasının yanında büyük bir askeri darbeyle Arapların silahlı kuvvetlerini yıkıma uğrattı. Bunun intikamını almak isteyen Arap devletleri, İsrail ile 1973'de Yom Kippur savaşını başlattılar. Bu savaşlar sonrasında 1979 yılında beklenmedik şekilde İsrail-Mısır barışı gerçekleşti.

1982 yılında İsrail'in Lübnan'a girmesi sonrasında Sabra ve Şatilla katliamlarının yaşanması, 1990'lı yıllarda yoğunlaşan Filistin direnişi ve intifada hareketi, İsrail'in bu direnişe şiddetle tepki vermesi, daha sonraki yıllarda

² GUARİNO AMATO, Sabrina Ferraz Guimaraes, Zionismus und israelisch-palästinentischer Konflikt als Folge der Ambivalenzen der Moderne, Universität Passau Philosophische Fakultät - Lehrstuhl für Soziologie Oberseminar Moderne und Postmoderne, 2014, s.20-22

Madrid Konferansı ve Oslo barış sürecinde çatışmasızlık arayışları bu sürecin önemli yapı taşlarından olmaktadır.

Filistin-İsrail çatışmasının tarihi incelendiğinde çatışmanın din eksenli olduğu öngörüsü yapılabilir. Fakat ağırlıklı olarak İsrail'de halkın eğiliminin dini olmaktan ziyade Yahudi kimliği ve milliyetçilik üzerine olduğu, politikaların bu saiklerle belirlenerek uygulamaya konduğu yorumları yapılmaktadır. Aynı şekilde Filistin'de de dini etkilerden öte Filistin ya da Arap milliyetçiliğinin çoğunlukla önemli olduğu, çatışmalarda bu yönde karşıtlık profilinin öne çıktığı belirtilmektedir. Bölgesel din temelli görünen çatışma profili dönem içerisinde kimliksel ve ideolojik çatışma şekline dönüşmüş gözükmektedir.³ Sosyal dinamikler statik bir çerçeveye sığdırılıp sabitlendirilemediğinden bu tip değişimler kaçınılmaz olmaktadır.

Yaklaşık üç çeyrek asırlık Filistin-İsrail çatışması o kadar kapsamlı küresel ilişkiler ağıyla örülmüş ki gerek Ortadoğu gerek Avrupa ülkeleri dış politikalarında belirledikleri pozisyonlarından bölünmüş durumdadırlar. Bu yönüyle optimist bakabileceğimiz taraf şurası ki Filistin ve İsrail barış sağlayabilirlerse İsrail çok daha fazla güvenli hale geleceği⁴ gibi dünyada da daha barışçıl bir atmosfer olmasına katkı sunulacaktır. Filistin ise bağımsızlık için bir kazanım elde etmiş olacaktır. Oslo'daki başarısız barış girişiminden sonra güvenin iki taraf için tekrardan tesisinin sağlanması amacıyla diplomatik ilişkilerin artırılması önem arz etmektedir. Bununla birlikte güveni oluşturacak diğer önemli bir unsur iki tarafında şiddetten vazgeçmesi, kendini şiddete karşı sınırlandırabilme sorumluluğunu gösterebilmeleridir.

1990'lardaki Oslo barış sürecinden sonra intihar saldırıları ve İsrail'in askeri müdahaleleri durdurulamamıştı. Kalıcı barış için öncelikle ne olursa olsun şiddetsizlik devam ettirilmelidir. Yine İsrail ve Hamas arasındaki güven problemi Gazze'de de aynı olumsuz sonucu doğurmuştur. Tarafların ihtiyacı olan güven 2008 Haziran'ında olduğu gibi belirli bir hukuki çerçevede her iki aktör tarafından tesis edildiğinde barış kapıları aralanabilecektir. 2008 yılında İsrail ve Hamas arasında silahlar susmuştu, aylarca Gazze'de dahi bu

³ BÜCHS, Annette, *Dreißig Jahre Camp David: Separatfrieden mit ambivalenten Auswirkungen*, GIGA Focus (German Institute of Global and Area Studies Institut für Nahost-Studien, Nummer 3, ISSN 1862-3611, 2009, s.6.

⁴ Ortadoğu'da birçok Arap ve Müslüman ülke içerisinde yalnızlıktan kurtulmaya, stabil güvenliğe Filistin'den daha fazla İsrail'in ihtiyacı vardır. İsrail ve Filistin tarafının şiddet uygulamasının en büyük sebebi duymuş oldukları korku, güvenlik problemi hissiyatıdır. Karşılıklı güven sağlandığında şiddet ortadan kalkacaktır. Diğer taraftan fırsat, tehdit algısı vb. konularda karşı tarafa göre çatışma devam ettiği müddetçe avantajlı durumunuzun olmadığını bilincine sahip olmak barışın oluşmasında önemli faktörlerdendir. İki tarafta çatışmanın sürmesinden bir beklentilerinin olmadığını fark ettikleri an barış imkanından bahsedilebilecektir.

anlaşma çerçevesinde şiddetin seviyesi belirgin bir şekilde azalmıştı.⁵ Hamas'ın bugün El Fetih ile anlaşma yapmaya zorlanmasına ve çaresiz bu anlaşmayı kabul etmesine rağmen İsrail'i devlet olarak tanımayışı 'Filistin topraklarının işgalini nasıl kabul ederiz' gerekçesi ile savunulmaktadır. Bu tutumun İsrail'de radikal politik uygulamalara neden olmasının Filistin tarafında pek önemsenmediği belirtilmektedir.

2. Yakın Tarih Merceğinde Almanya-İsrail İlişkileri

Ortadoğu'nun en etkili dört devletinden, üstelik en etkili iki Arap ülkesinden biri olan Mısır'ın İsrail-Filistin çatışmasındaki sınırlı müdahilliği⁶ bölgedeki barış imkanının ne derece güç olduğunu göstermektedir. İsrail ile ilişkileri yakın olan ya da olmayan bu coğrafyadaki devletlerin ortak bir duruş belirlemekten yoksun olduğu açık bir şekilde görülmektedir.⁷ Aynı dine mensup sınır komşularının dahi bölgedeki problemin çözümüne yönelik ilgisizlikleri⁸ bu boyutta iken Avrupa ülkelerinden bu sorunun çözümüne yönelik beklentinin sınırlı olması anlaşılır olabilecektir. Almanya'nın tutumunu bu politik çerçevede analiz etmek doğru çıkarımlara ulaşmak açısından fayda sağlayacaktır.

II. Dünya savaşıdan sonra millet olarak soykırıma uğrayan Yahudilerin kalıcı yurt arayışları ve bağımsız bir devlet kurma arzuları tekrardan gün yüzüne çıkmıştı. Mağdur konumunda olan Yahudilerin Almanlarla barışması kolay olmadı. Savaş sonrası Yahudilerin bir kısmı Almanya'nın soykırımda vermiş oldukları zararların unutulacağı, yapılan zulmün sorumluluğundan muaf olabilecekleri endişesi içindeydiler. Diğer taraftan savaşta vermiş oldukları zarardan dolayı itibar kaybına uğrayan Almanya İsrail ile ilişkilerini geliştirerek uluslararası arenadaki kredibilitisini tekrardan kazanmak istiyordu.⁹ 1951-1952 yıllarında özellikle İsrail'de bu konuda ciddi ayrılıkçı düşünceler ve tartışmalar kamuoyunda mevcuttu. Özellikle yakınlarını kaybedenler bu endişeye daha

⁵ BECKI Martin, Nahostpolitiker wider Willen? Der israelisch-palästinensische Konflikt als Herausforderung für Barack Obama, GIGA Focus (German Institute of Global and Area Studies Institut für Nahost-Studien, Nummer 2, ISSN 1862-3611, 2009, s.5.

⁶ El Fetih ve Hamas arasında arabuluculuk rolü üstlenmiş görünse de kalıcı barış için yeterli inisiyatifin Mısır tarafından alındığı düşünülmemektedir.

⁷ KREITMEYER, Nadine, Israel und die Umbrüche im Nahen und Mittleren Osten: Konfrontation oder Annäherung?, Der Bürger im Staat, Proteste und Potentanten-Die arabische Welt im Wandel, Landeszentrale für politische Bildung Baden-Württemberg, 1/2-2012, 62. Jahrgang, ISSN 0007-3121, s.73-75

⁸ 2017 yılı Ekim ayında El Fetih ve Hamas arasında Mısır arabuluculuk rolü üstlenmiştir. Mısır'ın bu arabuluculuğu Filistin-İsrail çatışmasızlığına bir fayda sağlar mı?, bu yönde atılmış bir adım mıdır? Sorularının cevabı zaman içerisinde bulunabilecektir.

⁹ TV.Berlin-Der Hauptstadtssender, 50 Jahre Beziehungen Deutschland-Israel, Peter Brinkmann spricht mit dem Botschafter Israels in Berlin, Jacov Haddas, <https://www.youtube.com/watch?v=Qd-8wd5Xm38&t=38s>, (11.12.2017)

fazla sahipti. Tazminat şartlarının imzalanmasından sonra 1965 yılında iki ülke arasında büyükelçilikler aktif çalışmaya başladığında 14 Arap ülkesi Almanya'nın İsrail ile bu kadar politik yakınlaşmasına ortak tepki göstermişti.¹⁰ Nobel barış ödüllü Almanya Sosyal Demokrat Partisi lideri Willy Brandt 1973 yılında başbakan olarak İsrail'i ilk ziyaret ettiğinde 'kalbimden İsrail'e karşı Almanlar olarak tarafsızlık geçmiyor' demişti. Oysa Doğu Almanya Ortadoğu'daki çatışmalarda Arap devletlerin tarafını tutuyordu, resmi olarak İsrail'i tanımayı ret ediyorlardı, Yahudilere ödenecek tazminatı kabul dahi etmiyorlardı.¹¹ Batı Almanya ise İsrail ile ilişkileri iyileştirmekten yana olmaktaydı.

1965 sonrası İsrail ekonomisi için Alman maddi yardımları sürekli olmaktaydı, bu sayede İsrail ekonomisi gelişme gösterebildi. İkinci dünya savaşı sonrası Almanya'nın İsrail ile yaptığı gizli silah anlaşması aynı döneme rastlamaktaydı. Almanya 2007 sonunda İsrail'in yeniden yapılanması için yapılan maddi yardımların 65 milyar Euro'yu geçtiğini açıkladı.¹² Yine 1960'lı yıllarda Batı Almanya'dan İsrail'e göç etmeyi tercih etmeyen Yahudiler genç İsrail devletine yardımlar gönderiyordu. Özellikle İsrail bu dönemde ekonomik problem yaşadığından Batı Almanya'da kalan Yahudiler dindaşlarına yardım etme sorumluluğunu üzerlerinde hissediyorlardı.¹³

3. Günümüzde Almanya-İsrail İlişkileri

2008 yılında Almanya başbakanı Angela Merkel, Knesset'de¹⁴ milletvekillerine yapmış olduğu konuşmasında 'İsrail'in güvenliği Alman aklının bir gereğidir ve hiçbir zaman pazarlık konusu yapılamaz' ifadelerini kullandı.¹⁵

¹⁰ Bugün ise İsrail birçok Arap ülkesi ile iyi ilişkiler içinde olmasının yanı sıra Suudi Arabistan'la teröre karşı işbirliği kurma eğilimindedir. Münih'teki Güvenlik Konferansı'nda her iki ülkenin savunma bakanları bu konuda olumlu görüş de olduklarını belirtmişlerdir. (israelnetz, <https://www.israelnetz.com/politik-wirtschaft-sicherheit/2017/02/20/israel-und-saudi-arabien-gegen-den-iran/>, (21.11.2017)

¹¹ Kultusminister der Länder in der Bundesrepublik Deutschland und der Botschaft des Staates Israel, Deutschland und Israel Stationen eines einzigartigen Verhältnisses, 50 Jahre Diplomatische Beziehungen Deutschland-Israel, 2015, s.5-8.

¹² FREI, Norbert, BRUNNER, José, GOSCHLER, Constantin, Die Praxis der Wiedergutmachung, Geschichte, Erfahrung und Wirkung in Deutschland und Israel, Schriftenreihe des Minerva Instituts für deutsche Geschichte der Universität Tel Aviv, Jena Center, Geschichte des 20. Jahrhunderts 20th Century History, s.13.

¹³ KAUDERS, Anthony, Die westdeutschen Juden und der Staat Israel, Aus Politik und Zeitgeschichte Bundeszentrale für politische Bildung, 2008, s.36.

¹⁴ İsrail devletinın yasama organıdır. Knesset, İbranice "meclis" anlamına gelir.

¹⁵ Almanya-İsrail ilişkileri konulu uluslararası akademik çalışmaların neredeyse tamamında bu iki devlet arasındaki ilişki biçiminin özel ya da müstesna olduğu belirtilmektedir. Belirtilen çalışmalarda 'nevi şahsına münhasır' ilişki biçimi olarak özetle kastedilen, İkinci Dünya Savaşı'nda

27 Ocak 2010'da İsrail Cumhurbaşkanı Şimon Peres Bundestag'da¹⁶ yapmış olduğu konuşmasında 'halkımıza yapılan soykırımı hiçbir zaman unutmayacağız' diyerek soykırımı hafızalarda tazeledi. ABD'den sonra bugün Almanya İsrail'in en önemli uluslararası partneri olmaktadır.

Bertelsmann Vakfı'nın bir araştırması Alman kamuoyunda İsrail'e, İsrail'in politikalarına sempati ile bakanlar olduğu gibi şüphe ve kaygı ile bakanların sayısının da bir hayli yüksek olduğunu göstermiştir. Bu oran da Antisemit önyargıların etkisini de belirtmek gerekir.¹⁷ Almanya'da bir diğer düşünce de Yahudilerin tarih boyunca yaşadıkları problem ve zulümlerden Filistinlilerin çekmiş oldukları sıkıntıları anlayabilme zorunlulukları olduğu hakkındadır. Yahudilere Almanya'nın yapmış olduğu soykırımı unutmak mümkün değildir, ironik olan kısım soykırımın vehameti vb. söylemler ne kadar çok dillendirilirse o derece Almanya-İsrail ilişkilerinin daha iyiye doğru gitmiş olmasıdır.

Felsefe ve Yahudilik Tarihi profesörlerinden Ernst Ludwig Ehrlich vermiş olduğu bir konferansta şöyle demektedir; "Almanya'nın AB'nin en önemli üyelerinden biri olduğu gerçektir. Ancak AB politikalarını tek başına yönlendirebilecek güçte değildir. Özellikle İngiltere ve Fransa bölgedeki çıkarları sebebiyle İsrail yanlısı politika izlemekten kaçınmaktadır. İngiltere Araçlarla olan ilişkileri sebebiyle İsrail'e uzak duruyor. Burada İngiltere'nin antisemit olduğunu söylemek doğru olmaz. AB, İsrail'e mesafeli durmaktadır. Filistinlilerin özgürlüğünü kazanması AB ile İsrail'in yakınlaşmasını sağlayabilir."¹⁸ İngiltere'nin AB'den çıkması Avrupa'daki etkinliğinin tamamen biteceği anlamına gelmiyor. Almanya'nın ise AB'ne rağmen İsrail dostluğunda direnme isteği mi yoksa AB'ni gerekçe göstermek kaydıyla tarihsel handikap ve sorumluluklarından muaf bir şekilde politika belirleme arzusu mu bu ilişkilerde rol almaktadır sorusu değerlendirmeye açık olmaktadır.

2006 yılında Hamas seçimleri ezici bir çoğunlukla kazandığında ABD ve AB Hamas'ın başarısını kabullenmedi. El Fetih'e karşı Hamas'ın zaferi halkın demokratik tercihinin apaçık bir sonucu olduğu halde bu seçim zaferi batılı devletler tarafından meşru görülmedi. Hamas şiddete mesafe koyamaması, İsrail'i bir devlet olarak tanımaması, uluslararası diplomasi yoksunluğu vb. sebeplerle seçimi zaferle kazandığı halde Filistin'de iktidarını sürdürmedi.

Almanların Yahudilere yaptıkları soykırım sonrasında bugün iki devletin en yakın müttefiklerden gözükmüyor olmalarıdır.

¹⁶ Alman Federal Meclisi, Almanya'nın yasama organıdır.

¹⁷ Kultusminister der Länder in der Bundesrepublik Deutschland und der Botschaft des Staates Israel, 2015, s.9.

¹⁸ Şalom, "Prof. Ehrlich ile İsrail-Almanya ilişkileri üzerine" , <http://arsiv.salom.com.tr/news/print/2452-Prof-Ehrlich-ile-Israil-Almanya-iliskileri-uzerine.aspx> (02.11.2017)

Bahsi geçen sebeplerden ötürü Hamas'ın seçimi kazanması sonrasında Filistin'e batıdan gelen maddi yardımlar kesilmiş, kamu hizmetleri bitme noktasına gelmiş, elektrik, su imkanları kısıtlanmış, dünyadan tecrit edilmiş, memurlarının dahi maaşları ödenemeyecek duruma gelmiştir. Bu zor koşulların dayatılması ve Gazze halkının tepkileriyle Hamas- el-Fetih anlaşması zorunlu hale gelmiştir.

Almanya'nın kendi tarihsel sorumluluğundan dolayı İsrail'e yapmış olduğu yardımların dışında batılı ülkelerin özelde yine Almanya'nın Filistin'e yaptığı maddi yardımları bir nevi yapılan toprak işgaline karşılık olarak İsrail devletine herhangi bir yaptırım uygulamayışın çaresizliğini telafi etme şeklinde de yorumlanmaktadır. Almanya'daki sol ideolojiye sahip kamuoyunun yüksek sesle yapmış olduğu eleştiriler dışında resmi söylemdeki sessizlik böyle de okunabilmektedir.

Özellikle antisemitizm bağlamında İsrail düşmanlığını Almanya'daki sol eğilim açısından ayrı okumak gerekmektedir. Almanya'daki sol partiler İsrail'in güvenliği ile ilgilendikleri kadar İsrail'in karşısındaki güçlerin ne derece tehdit altında olduklarıyla da ilgileniyorlar. Bu yüzden sol fraksiyon Almanya'da 20 Nisan 2010'da Mecliste İsrail'in güvenliğinden söz etmişken aynı zamanda Hamas'ın politik konuşmalarının teşvik edilmesi gerektiğinden de bahsetmişlerdir. Bu antisemitist görünen pozisyon İsrail'e net bir mesafeyi teşvik anlamına gelmiyor. Antisemitist ifadesinin sol partiler için Almanya'da kullanılması anlaşılır değildir. Esasında sol akımı tanımlayabilecek özellik antiemperyalist olma halidir. Burada sol partiler tarafından amaçlanan kamusal ortamlarda bu tartışmaların yaygınlığını artırarak İsrail'in tavrını açığa çıkarmaktır.¹⁹ Dolayısıyla Avrupa kamuoyunda çok yönlü objektif tartışma yolu açılmış olacak, doğru perspektif oluşumuna katkı sunulacaktır.

Hannah Arendt,²⁰ modern antisemitizmi artış gösteren radikalist bir süreç olarak görüyor. Ona göre bu radikalizmin çıkış noktası Hristiyanlar ile Yahudiler arasındaki kadim rekabet ve çatışmaya dayanıyor. Özellikle 18.-19. yüzyıllarda başlayan rekabetin devamı olan bu Yahudi karşıtı nasyonal sosyalist önyargılar ve hoşnutsuzluklar toplumsal dinamiklerin kökenlerinden gelmektedir. Arendt için antisemitizm, Hristiyan çoğunluk ile Yahudi azınlık arasındaki politik ve toplumsal köklerden gelen gerçek çatışmaların bir

¹⁹ PFAHL-TRAUGHER, Armin, Antisemitismus und Israelfeindlichkeit in der Partei "Die Linke", bpb, Bundeszentrale für politische Bildung, 28.07.2011, <http://www.bpb.de/53060/antisemitismus-und-die-linke?p=all>, (03.11.2017)

²⁰ Almanya doğumlu Amerikalı siyaset bilimci ve filozof. Yahudilik ve totalitarizm üzerine çalışmalar yapmıştır. (BRITANNICA, <https://www.britannica.com/biography/Hannah-Arendt>) (22.11.2017)

tezahürüdür.²¹ Hellen Fein'in antisemitizm tanımı ise "kolektif olarak Yahudilere karşı düşmanca ve sürekli, gizli ve kompleks düşüncelerin bütünü" şeklinde olmaktadır. Bu kanaat sembolik, ideolojik, folklorik, mitsel önyargılardan oluşmaktadır. Bireysel ve kolektif davranışlar Yahudilere karşı sosyal ve hukuksal dışlanma şeklinde olabileceği gibi politik ya da devlet şiddeti şeklinde de kendini göstermektedir. Bu şiddet Yahudilere mesafe koymayı, onları kovmayı ya da yok etmeyi amaçlar.²² Yakın dönemde yapılan çalışmalar Almanya'da İsrail-Filistin çatışma alanına ilgili olmasalar da İsrail politika yapımcılarının uygulamalarından dolayı İsrail'e sempati duymayanların sayısının azımsanamayacak kadar olduğunu göstermektedir.²³

İsrail'in Ortadoğu'da genel olarak Filistinlilere karşı uygulamış olduğu politika geçmiş dönemde Almanya'da Yahudilere yapılan soykırım ile karşılaştırıldığında, bu duruma Alman milliyetçilik hisleri de dahil edildiğinde antisemitizmin yeni bir yüzü ile karşı karşıya kalınmaktadır. Almanya Ulusal Demokratik Partisi (NPD)'nin kullanmış olduğu bir broşürde yazılanlar enteresan olmaktadır: "Yahudiler tarafından Almanya'ya 60 yıldır yapılan 'suçluluk duygusu yaklaşımı' ve 'sonu gelmez abartılı Yahudi vatanseverliği'ne hiçbir Alman itibar etmemeli. Halkımıza Yahudi güç grupları tarafından yapılan psikolojik savaş yöntemi artık son bulmak zorundadır. Bu soykırım endüstrisinin ahlaki bahaneleri Almanları tekrar tekrar finansal olarak baskılamaya devam edecek..."²⁴ Almanya-İsrail ilişkilerini olumlu ve olumsuz şeklinde yorumlamaktan ziyade anormal ve sıra dışı şeklinde değerlendirmek daha doğru olacaktır.

Avrupa'da yapılan anketlerde, Almanya'da yapılan kamuoyu yoklamalarında İsrail dünya barışı için bir tehdit olarak görülüyor. Almanların %65'i İsrail'i dünyada tehdit olarak görüyor. Antisemit yaklaşımların oransal olarak azalmasına rağmen İsrail devletine batı kamuoyunun bakışının bu şekilde olumsuz olması dramatik olarak yorumlanmaktadır. İsrail'in çizmiş olduğu dış politika Almanlara anti sempatik geliyor. Bu tespitle birlikte durumun Antisemitizmden mi yoksa tercih edilen İsrail dış politikasından mı

²¹ WESSEL, Julia Schulze, VOLK, Christian, SALZBORN, Samuel, Ambivalenzen der Ordnung, Der Staat im Denken Hannah Arendts, Springer Fachmedien Wiesbaden, 2013, s.19-20.

²² SALOMON, Katya, Linke Antizionismus, Eine Analyse der Berichterstattung über Israel und die Juden in der Zeitschrift "konkret" zwischen 1961 und 1972, Diplomica Verlag GmbH, 2015, s.10.

²³ ULLRICH, Peter, Antisemitismus, Antizionismus und Kritik an Israel in Deutschland: Dynamiken eines diskursiven Feldes, Jahrbuch für Antisemitismusforschung, Technische Universität Berlin, 2012, s.108.

²⁴ Bundesministerium des Innern, Antisemitismus in Deutschland, Erscheinungsformen, Bedingungen, Präventionsansätze, Bericht des unabhängigen Expertenkreises Antisemitismus, Ağustos 2011, s.19.

kaynaklandığı ayrımı önemli olmaktadır.²⁵ Almanya yakın tarihi incelendiğinde resmi devlet anlayışı stabil bir şekilde İsrail yakınlığına işaret etmektedir. Siyasetçilerin beyanları da bu doğrultudadır.

Alman kamuoyunda ise İsrail devletinin politik perspektif ve uygulamalarına reaksiyoner, konjonktürel, etik ve değişken eğilimler görülmektedir. Örneğin ikinci intifada ve Gazze savaşı sırasında Alman basınında çıkan haberler incelendiğinde her iki harekette de Filistinliler genel olarak medyada saldırgan olarak nitelendirilmiştir. Oysa özellikle Gazze savaşında Filistinlilerin böyle bir saldırganlık eğilimi göstermediği ortadadır. Buna karşın İsrail'in sorumlu bir tavır sergilediği belirtiliyordu.²⁶ Kamuoyu diğer ülkelerde de olduğu gibi yönlendirmeye açık olduğundan medyanın farklı bakış açıları oluşturmaya yönelik manipülasyonları burada etkili olmaktadır.

2001-2007 yılları arasında İsrail'in Almanya büyükelçisi olarak Almanya'da görev yapan Shimon Stein'e göre "Avrupa medyası, politikacılar ve antisemitizm araştırmacıları tarafından olumsuz yönlendiriliyor. Ona göre Ortadoğu çatışma alanı ile ilgili raporlar uyumsuz, çelişkili olmaktadır. Mesela şiddet olaylarında aktör olarak ağırlıklı İsrail gösteriliyor, fakat Hizbullah nerdeyse hiç gösterilmiyor. Mağdur ya da kurban olanlar söz konusu olduğunda ağırlıklı olarak Lübnan, biraz da İsrail gösteriliyor. İsrail saldırıları fotoğraf vb. doküman ile görsel medyada işlenirken, Filistin saldırıları bilinçli bir şekilde göz ardı ediliyor."²⁷ Filistin ve İsrail açısından Avrupa kamuoyunda medyada yanlış manipülasyonların yapıldığı hakkında muhtelif yorumlar yapılmaya devam etmektedir.

Almanya özelinde belirtmek gerekir ki çok sayıda Müslümanın yaşıyor olması dolayısıyla özellikle okullardan genç Müslüman ve Müslüman olmayanların İsrail-Filistin çatışmasına bakış açıları farklı olabilmekte, bu minvalde birbirlerini etkilemeleri kamuoyu oluşumu biçiminde meydana gelmektedir. Ayrıca antisemitizm karşıtı birçok kuruluş Almanya'da faaliyetlerini sürdürmektedir.²⁸ Yapılan başka bir araştırma %48 oranıyla neredeyse Almanların yarısının İsrail üzerine olumsuz bir kanaate sahip

²⁵ ULLRİCH, Peter, Die Linke, Israel und Palästina, Nahostdiskurse in Großbritannien und Deutschland, Rosa-Luxemburg-Stiftung; Bd.48, Karl Dietz Verlag 2008, s.61.

²⁶ GAISBAUER, Felix, Darstellungen von Viktimisierung und Verantwortlichkeit während der Zweiten Intifada und dem Gazakrieg in deutschen Qualitätstageszeitungen, conflict & communication online, Vol.11, No. 2, 2012, s.22.

²⁷ KAPLAN, Aline, Israelisch-Palästinensischer Konflikt am Beispiel der Fernsehnachrichten der öffentlich-reschtlischen Sender, Bachelorarbeit, Imprint der Diplomica Verlag GmbH, Hamburg, 2014, s.4.

²⁸ KOHLSTRUCK, Michael, ULLRİCH, Peter, Antisemitismus als Problem und Symbol, Phänomene und Interventionen in Berlin, Landeskommision Berlin gegen Gewalt, Berliner Forum Gewaltprävention, Nr. 52, 2015, s.89.

olduklarını göstermektedir. %36 ise İsrail hakkında olumlu düşüncelere sahiptir. Bertelsmann Vakfı'nın yapmış olduğu İsrail-Almanya ilişkileri kamuoyu araştırmasına göre 2013-2014 yıllarında İsrail kamuoyunda %68 oranıyla Almanya'ya olumlu bakıldığı görülmüştür.

Normal şartlarda iki millet ya da devletin karşılıklı ilişkilerinin ve birbirlerine bakış açılarının benzerlik arz etmesi beklenir. Almanya-İsrail ilişki biçiminde ironik şekilde farklılıklar görülmektedir. Araştırmaya göre İsrail halkının Almanlara negatif bakanlarının oranı bugüne kadar olmadığı kadar gerileyerek %24'e düşmüştür. Almanların %73'ü bu çatışmayı İsrail ve Filistin halkı birlikte çözmelidir demektedir. Buna İsrail halkının sadece %53'ü inanıyor.

Almanya'nın Ortadoğu'ya bakış açısı hakkında farklı görüşler bulunmaktadır. İsrail'in %84'ü Almanya'dan politik destek bekliyor. Tam da bu politik destek beklentisine her iki almandan biri (%51'i) karşı çıkmaktadır. İsrail'in %82'si ülkelere Almanya'nın silah yardımı ve teslimatı yapması gerektiğini belirtiyor. Almanların %68'i buna karşı çıkıyor.²⁹ Fakat Alman politikacılar uzun yıllardan beri her türlü riske rağmen İsrail ile askeri yardım ve işbirliği içerisinde olmuşlar, silah teknolojisi konusunda da cömertlik göstermişlerdir. Bugün İsrail, Alman silah teknoloji satışının en önemli alıcısı konumundadır.³⁰

Bu rakamlardan Alman halkının İsrail-Almanya hükümetleri arasındaki ilişkiden kaygılı olduğu, İsrail halkının ise bundan memnuniyet duyduğu anlaşılmaktadır. İsraililerin %28'i Almanya'yı çok pozitif görürken, %40'ı pozitif buluyor. Bu oran Avrupa ülkeleri dikkate alındığında İsraililerin en çok sevdiği ülkenin Almanya olduğu anlaşılmaktadır. Aynı şekilde çalışmalar Filistinlilerin de Almanya'yı sevdiğini gösteriyor. Hatta Filistinliler, Almanya'nın Ortadoğu'daki çatışmalara daha fazla müdahil olmasını istemektedirler.

Seküler Yahudilerin %77'si Almanya'yı pozitif görüyor. İsraililerin %80'i Almanya'yı İsrail'in en yakın partneri olarak görüyor. İsrail'in %50'si Almanya'nın Filistin problemini çözmeye angaje olduğunu düşünmelerine rağmen İsrail halkı tarafından en yakın partner Almanya görülmektedir.³¹ Almanya'nın yapmış olduğu soykırımdan dolayı onları bağışlama zamanı geldi

²⁹ Landeszentrale für politische Bildung Baden-Württemberg, Deutsch-israelische Beziehungen, <https://www.lpb-bw.de/deutsch-israelische-beziehungen.html>, (11.11.2017)

³⁰BELKIN, Paul, Germany's Relations with Israel: Background and Implications for German Middle East Policy, CRS Report for Congress, Congressional Research Service, 2007, s.5.

³¹ POSENER, Alan, Israelis lieben Deutschland-Palästinenser auch, Die Welt, <https://www.welt.de/politik/deutschland/article136273216/Israelis-lieben-Deutschland-Palaestinenser-auch.html>, (13.11.2017)

mi sorusuna İsrail halkından %51 oranıyla hayır cevabı gelmektedir.³²Tam da bu doğrultuda 1998-2005 yılları arasında Almanya'da dışişleri bakanlığı yapmış olan Joschka Fischer, Almanya-İsrail ilişkilerinde 50 yıldır yeterli bir olumlu gelişme ve iyileşmenin sağlanmadığını belirtmiştir.³³

İsrail kritiğinde yapılan bir araştırmada Almanlara "İsrail'in bugün Filistinlilere uygulamış olduğu muamele prensip olarak Nazizm'den ya da Nazi devletinin Yahudilere yaptığından hiçbir farkı yoktur tespitine katılır mısınız?" sorusu sorulduğunda 2007 yılında %30 katılıyorum, %60 katılmıyorum diye cevap verirken, bu oran 2013 yılında sırasıyla %51 ve %41 olarak değişmiştir.

Almanların yaklaşık üçte biri İsrail politikalarından dolayı İsrail devletine ön yargılı bakma eğilimine girmişlerdir. Bunun dışında Yahudilerin dünyada lobi yollarıyla nüfuz sahibi olma arayışları da Almanlara anti sempatik gelmektedir. "Geçmişte Nasyonal Sosyalizmin yaptıklarından dolayı bugünkü Almanya devletinin Yahudi halkına özel bir sorumluluğu var mıdır?" sorusuna Almanlardan evet diyenlerin oranı %61 iken, İsrail'de bu soruya evet diyenlerin oranı %74 olmaktadır. "Almanya'nın Yahudi halkına özel bir sorumluluğu var mıdır?" sorusuna Almanya'da evet diyenlerin oranı %40 iken, İsrail'de %73 olmaktadır.

2008 yılında CDU/ CSU ve SPD koalisyon hükümeti iki devletli çözüm sağlandığında güvenlik ve barışın sağlanacağını onayladı. Resmi anlayış bu olsa da Alman halkının %52'si Almanya devletinin İsrail'in yanında olduğunu düşünüyor.³⁴ Almanlardan soru sorularının %46'sı 2013 yılında İsrail hakkında iyi bir düşünceye sahipken 2014 yılında bu oran %36'ya düştü. İsrail hakkında olumsuz düşünenlerin oranı 2013 yılında %42 iken, 2014 yılında bu oran %48'e çıktı. Bunun sebebinin 2013 yılında İsrail hükümetinin yaptığı yanlış uygulamalardan kaynaklandığı tahmin edilmektedir. 2014 yılında Gazze savaşı sırasında Alman medyasında haberlerin verilmiş şeklinin etkili olduğu da düşünülmektedir. Özellikle sivil Filistinli kurbanların fazlaca gösterilmesi bazı kesimler tarafından Almanya'da eleştirilmiştir.³⁵

Kamuoyu oluşturmada medyadan çok daha etkili olan araç ortaöğretimde verilen eğitimler olmaktadır. İsrail'deki eğitim sisteminde Almanya'nın yapmış olduğu soykırım yoğun şekilde işlenmekte, bunun toplumsal yansımaları

³² Haaretz, Poll:Israeli Jews Still Don't Forgive Germany for the Holocaust, <https://www.haaretz.com/jewish/poll-israeli-jews-still-don-t-forgive-germany-for-the-holocaust-1.326030>, (13.11.2017)

³³ Heinrich-Böll-Stiftung, Deutschland und Israel-Besondere Beziehungen-besondere Verantwortung?, <https://www.youtube.com/watch?v=XaLVrHEY50k>, (11.12.2017)

³⁴ HAGEMANN, Steffen, NATHANSON, Roby, Deutschland und Israel heute, Verbindende Vergangenheit, trennende Gegenwart?, Bertelsmann Stiftung, 2015, s.40-48.

³⁵ A.g.e., s.66.

dinamik tutulmakta, toplum bilinci verilen eğitimlerle zihinlerde taze kalmaktadır. Almanlar ise İsrail halkının bu düşünce kalıbından kurtulamayışına şaşmaktadırlar.³⁶ Böyle bir eğitim sistemi bilinçlendirmesi sonucunda Almanya ve Almanlara bakış hakkında belirtilen anketlerdeki rakamların İsrail hakkında olumlu çıkabiliyor olması toplumun İsrail'de ne derece politize olduğu ile anlaşılabilir. İsrail toplumu duygusal reflekslerinden arındırılmış şekilde Almanya devleti ile ilişkilerin gerekliliğini, bunun kendilerine sunmuş olduğu faydaları mantık çerçevesinde analiz edebiliyor gözükmektedir. Alman politikacılar ırkçı söylemlerin Almanya'da artışa geçtiği dönemlerde meydana gelen antisemit eğilimlerin azaltılmasına yönelik daha fazla eğitim verilmesi gerektiğini belirtmektedirler.

Yapılan çalışmalarda Almanya'daki okul kitaplarında İsrail ile ilgili düşüncelerin sınırlı bir çerçevede işlendiği görülmektedir. Eğitim verilen kitaplarda İsrail kriz ve çatışmalar ile çalkalanan bir ülke olarak uluslararası terörizme maruz bırakılmış görünmektedir. Ama aynı zamanda İsrail, bölgedeki çatışmaların daha da artmasına sebep olan aktörler içerisinde gösterilmektedir. Birkaç istisna dışında derslerde İsrail'in bölgedeki tutumu savaş ve çatışma yanlısı olarak yansıtılmıştır. Diğer taraftan 'İsrail'de demokrasi', 'göç eden bir toplum olarak İsrail', 'İsrail ve Almanya özel ilişkisi' vb. konular Alman okullarında işlenmektedir.³⁷

Almanya'da kim İsrail politikalarını eleştiriyorsa ve o kişi Yahudi değilse, üstelik bir de Alman'sa geri adım atmak zorunda bırakılıyor. Kim İsrail'in yerleşim politikasını eleştiriyorsa veyahut Wall Street'teki borsayı tipik Yahudi icadı olduğunu söyleyip eleştiride bulunuyorsa o kişinin antisemitist olduğu ilan ediliyor. Almanya İsrail'in en yakın Avrupa'daki dostu olmakta iken bu sevgi ve alaka Alman devletinin düzenlemiş olduğu bir reçete mi yoksa suçluluk psikolojinin bir yansıması mıdır sorusu akıllara gelmektedir. Ya da yükselen bir Yahudi hayranlığı mı var? Bu, Almanların İsrail sevgisi saplantılarının sürüklediği Yahudi nefretinin pozitif yöne evrilmesinden mi kaynaklanıyor?³⁸ Bu çelişkili ilişkiler ağı sanal bir politik pozisyon mu palyatif bir zorunluluk mu soruları tartışılmaktadır.

³⁶ KOTTE, Silja, *Deutsch-israelisches Leadership Development*, Springer Fachmedien Wiesbaden, 2016, s.211.

³⁷ KENKMANN, Alfons, SANDER, Wolfgang, WARDENGA, Ute, *Zwischenberichte der Deutsch-Israelischen Schulbuchkommission*, Georg Eckert Institute for International Textbook Research, Leibniz-Institut für internationale Schulbuchforschung, Eckert. Dossiers 8, ISSN 2191-0790, 2017, s.129.

³⁸ ÖHLER, Andreas, *Auf der schiefen Ebene*, <http://www.zeit.de/2017/09/israel-kritik-deutschland-antisemitismus-vorwurf-benjamin-netanjahu>, (16.11.2017)

İsrail açısından Almanya devletinin resmi duruşu o kadar önemlidir ki yakın dönemde Almanya'nın geçirmiş olduğu seçim İsrail tarafında kaygılı bir şekilde takip edilmişti. Martin Schulz'un seçilmesi durumunda İsrail-Almanya ilişkilerinin ne derece olumsuz etkilenebileceği gibi kaygılar yaşandığı görülmektedir. Schulz, Avrupa Parlamento'su başkanı iken İsrail meclisindeki bir konuşmasında Filistinli bir gencin Ramallah'ta kendisine "İsraili günde 70 litre su kullanabilirken Filistinli sadece 17 litre tüketebiliyor, bunun sebebi nedir?" sorusunu sorduğunu ilettili. Bunun üzerine Jewish Home Partisi lideri Naftali Bennett facebook sayfasında "İsrail karşıtı ikiyüzlü düşmanca propagandayı hoş görmeyeceğim, özellikle Almanya'dan..." yazdı. Yine Schulz konuşmasında, "Filistinlilerin kendini yönetmeye ve eşit olmaya haklarının olduğunu söyledi. Onlar barış içinde yaşamak ve sınırsız hareket özgürlüğü elde etmek istiyorlar"³⁹ demişti.

4. Almanya Filistin-İsrail Çatışmasında Barış İmkânı Sunabilir mi?

Filistin-İsrail çatışmasında muhtemel bir barışın katkılarında hem Filistin hem de İsrail büyük faydalar görecektir. Filistin bir devlet olma fırsatı yakalayacak, maruz kaldığı zor şartlar ortadan kalkacaktır. İsrail mevcut durumda güvenlik problemi yaşamakta, nüfusu endişeli olmakta, ülke cazibesi bu kaygılardan zarar görmektedir. Çatışmasızlık sağlanırsa istikrarsızlık, belirsizlik, gelecek inşa etme yoksunluğu, sınırlı bölgesel ticaret, sınırlı Arap ülkeleriyle ticaret, diğer ülkelerdeki boykot, müeyyide, tecrit, kısıtlı turizm geliri, sınırlı Filistinli işgücü kullanabilme⁴⁰ vb. mağduriyetler ortadan kalkacaktır. Bu faydalar taraflar arasında rasyonel şekilde değerlendirildiğinde barış imkânının kazanımları net şekilde ortaya çıkacak ve çatışmasızlık meydana gelebilecektir.

Filistinli Araplar İsrail toplumunda sağlam bir yer edinebilmek amacıyla İsrail politik hayatına girmeye çalışmakta, bunun için yoğun mücadele vermektedirler. Birçok İsraili politikacı Arapların İsrail politik hayatında etkili olmalarından korkuyor ve bunu sınırlandırmak istiyorlar.⁴¹ Çok sesliliğin ve demokratik katılımın etkin bir şekilde bir ülkede sağlanabiliyor olması barış çalışmalarına aktif katkı sağlayacaktır. Daha fazla farklı görüşün olması, yeni tartışma platformlarının ortaya çıkmasına, sonuç alıcı müzakerelerin meydana gelmesine imkan verecektir. Şiddetli çatışma, diyalog ve iletişim imkânlarının

³⁹Deutsche Welle, Heftiger Streit um Schulz-Rede in der Knesset, <http://www.dw.com/de/heftiger-streit-um-schulz-rede-in-der-knesset/a-17427738>, (16.11.2017)

⁴⁰RAND Corporation, The Costs-of-Conflict Study Team, The costs of the israeli-palestinian conflict, 2015, s.11-33.

⁴¹KRAKAU, Constanze, Die Rolle der palästinensischen Minderheit im politischen Leben Israels 1976-1996, Studien zur Zeitgeschichte des Nahen Ostens und Nordafrikas BD. 14, LIT Verlag Münster, 2005, s.3.

ortadan kalkmasıyla meydana gelen çatışma aşamasıdır. Tam da bu açıdan demokrasi geleneği çok eski olan Avrupalı devletlerinin, özel olarak Almanya'nın katkısı çatışma bölgesinde beklenebilecektir.

Filistin-İsrail çatışmasında kalıcı barış anlaşmasını engelleyen temel unsurlardan biri de İsrail'e verilen destekler olmaktadır. Filistinlilerin temiz suya ulaşımındaki en büyük engellerden birisi İsrail devletinin ABD ve AB tarafından, özellikle Almanya tarafından neredeyse koşulsuz destekleniyor olmasıdır.⁴² Böyle bir destek İsrail tarafında sorunun çözümüne katkı sunmaya engel olmaktadır. Diğer taraftan Almanya tarafında beklentilerin dışında bir politik tavır ve uygulama hoş karşılanmamaktadır. Alman dışişleri bakanının İsrail'de İsrail karşıtı görüşleri de olan kuruluşlarla görüşmesi⁴³ önemli bir politik krize yol açmış, bu yüzden ikili görüşmeler iptal edilmişti. Barış kılıcını en çok şartlar dengeli olduğunda, çaresizlik ya da kazanımlar eşitlendiğinde meydana gelmektedir. Oysa tek taraflı politik üstünlük ve dış destek tarafları barış yapmaya mecbur etmemektedir. Geçmiş dönemde İsrail başbakanı Netanyahu, "şayet Başkan Abbas hem Hamas hem de İsrail ile barışı aynı zamanda yapmak istiyorsa bu mümkün değildir. Şiddet kullanmaya yemin etmiş ve İsrail'in varlığını tanımayan bir Hamas iktidarı ile İsrail hiçbir şekilde görüşme yapmayacaktır" demişti.⁴⁴ Hamas tarafında şiddete olan eğilim, İsrail'in varlığını kabul etmeme bir çıkmaz olarak kabul edilse de İsrail tarafında olan batı desteği dolayısıyla taviz vermeme eğilimi barış tohumlarını ekmeye engel olmaktadır.

Almanya tarihi bir sorumluluk alarak İsrail'i desteklemek gibi bir stratejiye bürünmüş gözükse de Filistin ile birlikte özellikle Batı Şeria ve Gazze de "Filistin için Gelecek" (Future for Palestine) kapsamında savaşın yaralarını kapatmak için inisiyatif alarak bölgedeki yaşam koşullarını iyileştirmeye çalışmaktadır. 2008 yılında dönemin Alman dışişleri bakanı Steinmeyer ve dönemin Filistin başbakanı Fayyad arasında yürütülen bu çalışma uzlaşma ve inisiyatifin bir sonucu olmaktadır.⁴⁵

Son 10 yılda İsrail ve Hamas arasında üç savaş yaşandı. Bu savaşlar arkasında büyük zararlar bıraktı. Geçmiş dönemde Birleşmiş Milletler Genel

⁴²BAHOOUTH, Chadi, Der Konflikt um Wasser in Israel und Palästina, Universitätverlag Potsdam, 2010, s.192.

⁴³B'TSELEM, 28 April: Why is Netanyahu afraid of B'Tselem?, <http://www.btselem.org/btselem-newsletter/152166>, (18.11.2017)

⁴⁴TIMM, Laura, Nur leere Worte? Das palästinensische Versöhnensabkommen und seine Umsetzung, GIGA Focus (German Institute of Global and Area Studies Institut für Nahost-Studien, Nummer 8, ISSN 1862-3611, s.5, 2012.

⁴⁵Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH, Future for Palestine, <https://www.giz.de/en/worldwide/18083.html>, (18.11.2017)

Sekreteri olan Antonio Guterres bölgede yapmış olduğu bir ziyarette ‘görmüş olduğum en dramatik insani krizin yaşandığı bir bölge’ diye açıklama yapmıştı. Hemen sonraki ayda Birleşmiş Milletler Gazze hattını bu insani yıkıntı durumundan dolayı ikamet edilemez ilan etti.⁴⁶ Diğer taraftan Filistin’deki en büyük problemlerden bir tanesi temel insan hakkı olan su ihtiyacının karşılanamıyor oluşudur. Bu konuda temel bir ihtiyaç olan temiz suya ulaşım için İsrail hükümetinin bir adım atması gerektiği belirtilmektedir. İsrail Batı Şeria’da güvenlik bölgelerini ve su kaynaklarını kontrol etmekte ısrarcı olmaya devam ediyor. Yukarıda da belirtildiği gibi muhtemel bir uluslararası baskı su probleminin çözülmesine, dolayısıyla barışın sağlanmasına katkı yapabilecektir.⁴⁷ Özellikle en önemli ticari partnerlerden olan Almanya’nın burada etkin rol oynayabilmesi, taraflara dengeli yaklaşımıyla arabuluculuk rolünü etkin şekilde sürdürebilmesi uluslararası arenada elzem görünmektedir. Arabuluculuk tarafların ortak itibar ettiği devlet tarafından yapıldığında hızlı barış imkanı için fırsat oluşturabilecektir. Bu pozisyon için mevcut konjonktür Almanya’ya sorumluluk yüklemektedir. Nasıl ki olumsuz koşullar Hamas’ı Fetih ile anlaşmaya mecbur etti, aynı şekilde uluslararası baskı İsrail ve Filistin barışına katkı yapabilecektir. Örneğin Gazze’de röportaj veren genç bayan şöyle demektedir; “içinde bulunduğumuz durum çok kötü. Ben hemşireyim, en acil durumlara elektrik kesintilerinden müdahale edemiyoruz. Ev de günlük bir iki saat elektriğimiz var. Şimdi Ramazan, biz karanlıkta iftar açmak zorundayız, çünkü ışıklar çalışmıyor”.⁴⁸ Bu durum Hamas’ı Fetih ile anlaşmaya mecbur etti, stratejisinde değişiklik yapmaya itti. Hamas ya da Filistin tarafı bu zor şartlarda mücadele vermeye çalışırken İsrail dünyadaki süper güç devletlerin desteğini almaktaydı.

Gerek 1948 İsrail devletinin kuruluş aşamasında gerekse Altıgün Savaşından beri İsrail devletinin yapmış olduğu insan hakları ihlalleri ortadayken Almanya dahil Avrupa devletleri bu insan hakları ihlallerini görmezlikten gelme eğiliminde oldular, çekimser tavır takındılar. Amerika Birleşik Devletleri’ne geçmişte Vietnam savaşı sırasında yeterli tepki verilebilseydi belki de o kadar insan kaybı hem Vietnam hem Amerika

⁴⁶ GEHLEN, Martin, Die Not der Hamas befördert die Einigung, <http://www.zeit.de/politik/ausland/2017-09/palaestinensergebiete-hamas-fatah-einigung-gazastreifen>, (16.11.2017)

⁴⁷ MOVASSAT, Niema, Vortrag “Der Konflikt um Wasser in Israel und Palästina”, <https://www.movassat.de/vortrag-der-konflikt-um-wasser-israel-und-palaestina>, (16.11.2017)

⁴⁸ AßMANN, TIM, Armut und Arbeitslosigkeit haben den Gazastreifen fest im Griff, http://www.deutschlandfunk.de/zehn-jahre-hamas-herrschaft-armut-und-arbeitslosigkeit.799.de.html?dram:article_id=388371, (16.11.2017)

tarafında gerçekleşmeyecekti.⁴⁹ Süper güç olması dolayısıyla soğuk savaş döneminde dahi yeterli tepki göremeyen ABD kendi içinde olumsuz sonuçlar doğuran bir savaşa girişmişti. Aynı şekilde Almanya başta olmak üzere diğer uluslararası toplumun aktörleri de insan hakları ve uluslararası hukuk ihlallerine gerekli tepkiyi göstermeye çaba sarf ettiklerinde çatışmasızlığa katkı sunabileceklerdir. Böylesine bir tepki denge politikası oluşturabileceği gibi İsrail-Filistin barışına fayda sağlayacaktır.

Almanya-İsrail ilişkilerinin ilelebet özel statü şeklinde gidebileceğinden şüpheler duyulmaya başlandı. İki tarafta şimdilik ilişkilerin zarar görmesini istemiyor gibi görünseler de ilişki biçiminin artık yıprandığı iddia edilmektedir.⁵⁰ 2012 yılında Filistin bayrağının Birleşmiş Milletler Genel Merkezi'ne asılmasına ilişkin tasarıda Almanya'nın hayır dememesi İsrail başbakanı Netanyahu tarafından eleştirilmiştir. İlişkiler ciddi bir darbe mi alıyor şeklindeki yorumlar yapılırken o dönemde Netanyahu 'sadece bir iki konuda aynı düşünmüyoruz diye ilişkilerimiz olumsuz yöne gidiyor denemez, farklı düşünceleri büyütme gerek yok' demişti. Yine her defasında Almanya iki devletli çözüm önerisinde bulunurken bu öneri İsrail'i rahatsız etmeye devam ediyor. Almanya İsrail'i eleştirirken hep problem meydana gelmiştir. İsrail politikası üzerine konuşmada Almanya kendini özgür görememekte, üzerinde baskı hissetmektedir. İsrail ise bahsi geçen durumda ikili ilişkilerin daha da bozulmaması için kaygılanmış, Avrupa içerisindeki en büyük destekçisinden mahrum olma korkusu yaşamıştır.⁵¹ Yine Netanyahu görüşmesinden sonra Merkel, İsrail'in Filistin'deki yerleşim yerleri inşa etmesi hakkında farklı düşüncelere sahip olduğumuz konusunda anlaşmaya vardık⁵² şeklindeki açıklamasıyla görüş ayrılığının derinliğine tekrardan dikkat çekmişti.

Filistin-İsrail çatışmasında Almanya'nın devlet olarak politik duruşunun geçmişin gölgesinde kaldığı görülmektedir. İsrail'in güvenliği dışında farklı bir dış politika oluşturma çıkmazını yaşayan Almanya, Batı Şeria ve diğer yerleşim yerlerindeki İsrail faaliyetlerine sessiz kalmak gibi bir duruma düşmüş gözükmekte⁵³ ya da tepki verme de tereddüt etmektedir. Gerçekten Almanya,

⁴⁹ Heidelberger Katechismus, Die Treue Gottes und die Menschenrechtsverletzungen durch staatliche Gewalt, <http://www.heidelberger-katechismus.net/1764-0-227-50.html>, (11.11.2017)

⁵⁰ HEILBRUNN, Jacob, Is Israel Losing Germany?, The National Interest, <http://nationalinterest.org/blog/jacob-heilbrunn/israel-losing-germany-7845>, (19.11.2017)

⁵¹ Tagesschau, Deutsch-israelische Beziehungen, Israel muss jetzt umdenken, Interview Tamar Amar-Dahl, <http://www.tagesschau.de/inland/interview-deutschland-israel100.html>, (19.11.2017)

⁵² Haaretz, Merkel After Netanyahu Meet: 'We've Agreed to Disagree on Settlement Construction', <https://www.haaretz.com/israel-news/merkel-after-netanyahu-meet-we-ve-agreed-to-disagree-on-settlement-construction.premium-1.483146>, (19.11.2017)

⁵³ KRELL, Gert, Frieden für Israel und Palästina, Deutsche Nahost-Politik im Schatten der "Vergangenheit", Hessische Stiftung Friedens- und Konfliktforschung, 2011, s.2.

İsrail hükümetine komşun ile problemini diyalog yoluyla çöz, müzakere ederek bir çözüm yolu bul diyebilir mi? İsraili yazar David Grossmann şöyle yazmaktadır: “Almanya İsrail ve Filistin’i bir araya getirmek için her şeyi yapmak zorundadır. Soykırımdan dolayı Almanya’nın İsrail’e baskı yapamayacağını biliyorum. Belki de biz İsrail olarak isteklerimize karşı yeteri kadar bu konuda baskı altına alınmıyoruz”. İsraili yayıncı ve barış aktivisti Uri Avnery şöyle yazıyor: “Almanlar İsrail’i eleştiremez mi? Niye eleştiremesinler ki? 60 yıl önce Almanların Yahudilere yaptığı çirkinliklerle bugünkü İsrail politikasının bir ilgisi yok. Almanlar biz haksız olduğumuzda buna karşı susuyorlarsa bu etik olmayan bir tavır olacaktır. Almanlar ne olacaksa olsun söylenmesi gerekeni, haksızlığı varsa şayet söyleyebilmeli”.⁵⁴ Dost ülke, sadece her alınan politik karara destek veren ülke olmadığına göre demokratik katkıları yapmayı bir sorumluluk olarak görebilme cesaretini gösterebilir. İsrail demokrasisinin gelişmesi için Almanya’nın verebileceği önemli katkılar bulunmaktadır.

Filistin ve İsrail’in hangi devletin yardımına ihtiyacı vardır, hangi devletle aynı anda sosyal ve ekonomik iyi ilişkiler içerisindedir, ya da en iyi hangi devlet bu çatışmada arabulucu rolünü üstlenebilir sorularının cevabı bugünün şartlarında Almanya olduğu düşünülmektedir. Savaş ya da çatışmalarda arabuluculuk rolünü üstlenebilecek devletin aynı anda çatışmanın tüm taraflarınca itibar görmesi çok önemlidir. Bu yönüyle Almanya mevcut konjonktürde kalıcı barışa aktif katkı sağlayabilecek potansiyele fazlasıyla sahip olmaktadır.

Sonuç Yerine

Almanya’nın İsrail’i her koşulda sorgusuz destekleme politikasının ‘kendisini sınırlandırmak’ olduğunu Helga Haftendorn⁵⁵ belirtmişti. Adenauer’ın⁵⁶ pragmatizmi Yahudiler ile ilişkiler çerçevesinde geçmişte yaşananları bastırmaya yönelikti. Adenauer 1966 Mayıs’ında İsrail’de “Yaşanmışları geçmişte bırakmalıyız. Bunu Yahudi halkının kabul etmesinin ne kadar zor olduğunu biliyorum. Fakat iyi temenniler takdir görmezse iyi olan şeyler meydana gelemez” demişti.⁵⁷ Özetle geçmişi unutmamakla birlikte geçmişle yaşamının da bir fayda getiremeyeceğini belirtmişti.

⁵⁴ FLOTtau, Heiko, Die Eiserne Mauer, Palästinaenser und Israelis in einem zerrissenen Land, CH. Links Verlag, Berlin, 2009, s. 20

⁵⁵ 1933 yılı Almanya doğumlu siyaset bilimci.

⁵⁶ Konrad Adenauer (1876-1967), Almanya Hıristiyan Demokrat Birliği (CDU) kurucusu ve Almanya’nın ilk Federal Şansölyesi. <http://www.kas.de/tuerkei/tr/about/> (25.11.2017)

⁵⁷ KÜSTERS, Hanns Jürgen, Adenauer, Israel und das Judentum, Bouvier Verlag, Bonn, 2004, s.78-79.

İsrail Avrupa'nın büyüyen düşmanca tavırlarına karşın Almanya'ya güvenmeye devam etmektedir.⁵⁸ 2009 ve 2013 yılları arasında İsrail Almanya'nın üçüncü en büyük silah alıcı ülkesi konumundaydı. İsrail için özellikle önemli olan roket savunma sistemleri ve denizaltılardı. Almanya maddi karşılığını almadan iki denizaltıyı İsrail'e verdi. Diğer ihtiyacı olan askeri teçhizatı da çok uygun fiyatlara İsrail Almanya'dan almış oldu. Bu sübvansiyonlardan da görüldüğü üzere Almanya Hitler dönemindeki yaşılanmışlıklardan kendini hala sorumlu tutuyor.⁵⁹

Filistin-İsrail çatışmasındaki tarafsızlık pozisyonunu zedeleyen geçmişin tarihi sorumluluğunu Almanlar bugün üzerlerinde ne kadar hissetmelidirler? Fiiliyatta zamanaşımına uğramış soykırımdan Almanlar artık sorumluluk hissetmiyorlar. Özellikle genç nesil ki savaştan sonraki dördüncü nesil artık Yahudilere karşı uygulanan düşmanca suçun tarihi sorumluluğunu üstlenme eğiliminde değildir.⁶⁰

Her geçen gün bu iki devlet arasındaki özel ilişki biçiminden rahatsız olan Almanların sayısında artış yaşanmaktadır. Artık İsrail'in güvenlik kaygısının yükünü Almanlar taşımak istememektedir. Bu aşamadan sonra Almanlar İsrail'i güçlü Arap devletleri tarafından tehdit edilen Davut olarak görmüyorlar, o mağduriyetin 1967 savaşı zamanında kaldığına inanmaktadırlar. Artık her geçen gün Alman kamuoyu tarafından İsrail'in Filistin'e yapmış olduğu muamele eleştirilmekte, en az Filistin kadar İsrail'inde barışın önündeki engellerden olduğu belirtilmektedir. Örneğin 2014 yılındaki Gazze savaşı sırasında Alman devlet televizyonu olan ARD'de yapılan bir ankette soru sorulanların üçte ikisi İsrail ve Hamas'ı çatışma ve şiddetten aynı derecede sorumlu tutmuşlardır. Soru sorulanların büyük bir çoğunluğu Almanya'nın bu savaşta tarafsız kalması, bir pozisyon almaması gerektiğini belirtmişlerdir. Bertelsmann Vakfı'nın araştırmasında soru sorulanların net bir şekilde üçte ikisi İsrail'e silah sevkiyatına karşı olduklarını belirtmişlerdi.⁶¹ Almanya'nın İsrail endekslili Ortadoğu dış politikası yakın dönemde keskin bir değişim ve dönüşüm yaşayabilecektir. Bugün Alman kamuoyu Filistin-İsrail çatışmasında

⁵⁸ COLE, Rachel, *Sixty Years Later: The Special Relationship Between Germany and Israel*, B.A. Honors Thesis in the Department of International Affairs at the University of Colorado at Boulder, 2011, 68-69.

⁵⁹ Almanya gönüllü şekilde kendini bugün hala sorumlu hissetmekte midir?, sorumluluk duymak durumunda mı bırakılmaktadır, bu psikolojiye mecbur bırakılıyorsa zaruri hal ne kadar sürecektir? Soruları hatırlanmalıdır.

⁶⁰ BARTOS, Helene, *Israeli-German Relations in the Years 2000-2006: A Special Relationship Revisited*, Master of Philosophy in Modern Middle Eastern Studies, Faculty of Oriental Studies University of Oxford, <http://users.ox.ac.uk/~metheses/Bartos%20thesis.pdf>, 2007, s.97.

⁶¹ ASSEBURG, Muriel, *50 Jahre deutsch-israelische diplomatische Beziehungen*, Stiftung Wissenschaft und Politik (SWP-AKTUELL 40/2015), Berlin, s.2-4.

tarafra eşit mesafede arabuluculuk rolünün üstlenilmesinden yana gözükmetedirler.

Kaynakça

- ASSEBURG, Muriel, 50 Jahre deutsch-israelische diplomatische Beziehungen, Stiftung Wissenschaft und Politik, 2015
- AßMANN, TIM, Armut und Arbeitslosigkeit haben den Gazastreifen fest im Griff
- BAHOUTH, Chadi, Der Konflikt um Wasser in Israel und Palästina, Universitätverlag Potsdam, 2010
- BARTOS, Helene, Israeli-German Relations in the Years 2000-2006: A Special Relationship Revisited, Master of Philosophy in Modern Middle Eastern Studies, Faculty of Oriental Studies University of Oxford, 2007
- BECKI Martin, Nahostpolitiker wider Willen? Der israelisch-palästinensische Konflikt als Herausforderung für Barack Obama, GIGA Focus, 2009
- BELKIN, Paul, Germany's Relations with Israel: Background and Implications for German Middle East Policy, CRS Report for Congress, Congressional Research Service, 2007
- B'TSELEM, 28 April: Why is Netanyahu afraid of B'Tselem?
- Bundesministerium des Innern, Antisemitismus in Deutschland, Erscheinungsformen, Bedingungen, Präventionsansätze, Bericht des unabhängigen Expertenkreises Antisemitismus, 2011
- BÜCHS, Annette, Dreißig Jahre Camp David: Separatfrieden mit ambivalenten Auswirkungen, GIGA Focus, 2009
- COLE, Rachel, Sixty Years Later: The Special Relationship Between Germany and Israel, B.A. Honors Thesis in the Department of International Affairs at the University of Colorado at Boulder, 2011
- Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH, Future for Palestine
- Deutsche Welle, Heftiger Streit um Schulz-Rede in der Knesset
- Encyclopedia Britannica
- FLOTTAU, Heiko, Die Eiserne Mauer, Palästinenser und Israelis in einem zerrissenen Land, CH. Links Verlag, Berlin, 2009
- FREI, Norbert, BRUNNER, José, GOSCHLER, Constantin, Die Praxis der Wiedergutmachung, Geschichte, Erfahrung und Wirkung in Deutschland und Israel, Schriftenreihe des Minerva Instituts für deutsche Geschichte der

Universität Tel Aviv, Jena Center, Geschichte des 20. Jahrhunderts 20th Century History

- GAISBAUER, Felix, Darstellungen von Viktimisierung und Verantwortlichkeit während der Zweiten Intifada und dem Gazakrieg in deutschen Qualitätstageszeitungen, 2012

- GEHLEN, Martin, Die Not der Hamas befördert die Einigung

- GUARINO AMATO, Sabrina Ferraz Guimaraes, Zionismus und israelisch-palästinensischer Konflikt als Folge der Ambivalenzen der Moderne, Universität Passau Philosophische Fakultät - Lehrstuhl für Soziologie Oberseminar Moderne und Postmoderne, 2014

- Haaretz, Merkel After Netanyahu Meet: 'We've Agreed to Disagree on Settlement Construction'

- Haaretz, Poll: Israeli Jews Still Don't Forgive Germany for the Holocaust

- HAGEMANN, Steffen, NATHANSON, Roby, Deutschland und Israel heute, Verbindende Vergangenheit, trennende Gegenwart?, Bertelsmann Stiftung, 2015

- Heidelberg Institute for International Conflict Research (HIK)

- Heidelberger Katechismus, Die Treue Gottes und die Menschenrechtsverletzungen durch staatliche Gewalt

- HEILBRUNN, Jacob, Is Israel Losing Germany?, The National Interest

- Heinrich-Böll-Stiftung, Deutschland und Israel-Besondere Beziehungen-besondere Verantwortung?

- Israelnetz, www.israelnetz.com

- KAPLAN, Aline, Israelisch-Palästinensischer Konflikt am Beispiel der Fernsehnachrichten der öffentlich-rechtlichen Sender, Bachelorarbeit, 2014

- KAUDERS, Anthony, Die westdeutschen Juden und der Staat Israel, Aus Politik und Zeitgeschichte Bundeszentrale für politische Bildung, 2008

- KENKMANN, Alfons, SANDER, Wolfgang, WARDENGA, Ute, Zwischenberichte der Deutsch-Israelischen Schulbuchkommission, Georg Eckert Institute for International Textbook Research, Leibniz-Institut für internationale Schulbuchforschung, Eckert. Dossiers 8, 2017

- KOHLSTRUCK, Michael, ULRICH, Peter, Antisemitismus als Problem und Symbol, Phänomene und Interventionen in Berlin, Landeskommision Berlin gegen Gewalt, Berliner Forum Gewaltprävention, Nr. 52, 2015

- Konrad Adenauer Stiftung, www.kas.de

- KOTTE, Silja, Deutsch-israelisches Leadership Development, Springer Fachmedien Wiesbaden, 2016
- KRAKAU, Constanze, Die Rolle der palästinensischen Minderheit im politischen Leben Israels 1976-1996, Studien zur Zeitgeschichte des Nahen Ostens und Nordafrikas BD. 14, 2005
- KREITMEYR, Nadine, Israel und die Umbrüche im Nahen und Mittleren Osten: Konfrontation oder Annäherung?, Der Bürger im Staat, Proteste und Potentanten-Die arabische Welt im Wandel, Landeszentrale für politische Bildung Baden-Württemberg, 2012
- KRELL, Gert, Frieden für Israel und Palästina, Deutsche Nahost-Politik im Schatten der "Vergangenheit", Hessische Stiftung Friedens- und Konfliktforschung, 2011
- Kultusminister der Länder in der Bundesrepublik Deutschland und der Botschaft des Staates Israel, Deutschland und Israel Stationen eines einzigartigen Verhältnisses, 50 Jahre Diplomatische Beziehungen Deutschland-Israel, 2015
- KÜSTERS, Hanns Jürgen, Adenauer, Israel und das Judentum, Bouvier Verlag, Bonn, 2004
- Landeszentrale für politische Bildung Baden-Württemberg, Deutsch-israelische Beziehungen
- MOVASSAT, Niema, Vortrag "Der Konflikt um Wasser in Israel und Palästina"
- ÖHLER, Andreas, Auf der schiefen Ebene, Die Zeit
- PFAHL-TRAUGHBER, Armin, Antisemitismus und Israelfeindlichkeit in der Partei "Die Linke", bpb, Bundeszentrale für politische Bildung
- POSENER, Alan, Israelis lieben Deutschland-Palästinenser auch, Die Welt
- RAND Corporation, The Costs-of-Conflict Study Team, The costs of the israeli-palestinian conflict, 2015
- SALOMON, Katya, Linke Antizionismus, Eine Analyse der Berichterstattung über Israel und die Juden in der Zeitschrift "konkret" zwischen 1961 und 1972, 2015
- Şalom, "Prof. Ehrlich ile İsrail-Almanya ilişkileri üzerine"
- Tagesschau, Deutsch-israelische Beziehungen, "Israel muss jetzt umdenken"
- TIMM, Laura, Nur leere Worte? Das palästinensische Versöhnungsabkommen und seine Umsetzung, GIGA Focus, 2012

- TV.Berlin-Der Hauptstadtssender, 50 Jahre Beziehungen Deutschland-Israel, Peter Brinkmann spricht mit dem Botschafter Israels in Berlin, Jacov Haddas
- ULLRICH, Peter, Antisemitismus, Antizionismus und Kritik an Israel in Deutschland: Dynamiken eines diskursiven Feldes, Jahrbuch für Antisemitismusforschung, Technische Universität Berlin, 2012
- ULLRICH, Peter, Die Linke, Israel und Palästina, Nahostdiskurse in Großbritannien und Deutschland, Rosa-Luxemburg-Stiftung; Bd.48, 2008
- WESSEL, Julia Schulze, VOLK, Christian, SALZBORN, Samuel, Ambivalenzen der Ordnung, Der Staat im Denken Hannah Arendts, 2013